

केन्द्रीय विद्यालय संगठन लखनऊ संभागः
सत्रान्त - परीक्षा, 2023-24

विषयः- संस्कृतम्
(VI)

कक्षा - षष्ठी

समयः - (2.30 : घंटा)

पूर्णाङ्कः -60

छात्रस्य/छात्रायाः नामः		
अनुक्रमांकः		
कक्षा ,वर्गः च		
निरीक्षकस्य हस्ताक्षरम्		

निर्देशाः-

1. प्रश्न पत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति -

- क. अपठित-अवबोधनम् - 10 अङ्काः
ख. रचनात्मककार्यम् - 10 अङ्काः
ग. अनुप्रयुक्तव्याकरणम् - 15 अङ्काः
घ. पठित-अवबोधनम् - 25 अङ्काः

2. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति ।

3. प्रश्नानाम् उत्तराणि अस्यामेव प्रश्नपत्रे लेखनीयानि ।

4. उत्तराणि संस्कृतेन एव लेखनीयानि ।

1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि निर्देशानुसारम्
उत्तरपुस्तिकायां लिखत - (10)

वने एकः सिंहः निवसति स्म। सिंहः गुहायां शयनं करोति स्म। कोऽपि मूषकः तत्र
आगत्य सिंहस्य शरीरे अधावत्। कुपितः सिंहः मूषकं करे गृह्णाति। मूषकः

निवेदयति "मां मा मारय अहं ते सहायता करिष्यामि।" सिंहः हसनवदत्
लघुमूषकः मम सहायता करिष्यति ?" एकदा सिंहः जाले अपतत्। सः उच्चैः
अगर्जत्। तस्य गर्जनं श्रुत्वा मूषकः आगच्छत्। सः जालं दन्तैः अकर्तयत्।
बन्धनमुक्तः सिंहोऽवदत्- "मित्रं तु लघुः अपि वरम्।"

I. एकपदेन उत्तरं लिखत -

1

× 4 = 4

प्रश्नसंख्या	प्रश्नः	उत्तरम्
क.	सिंहस्य गर्जनं श्रुत्वा कः आगच्छत् ?	
ख.	सिंहः कुत्र वसति स्म ?	
ग.	मूषकः कैः जालम् अकर्तयत् ?	
घ.	सिंहः कुत्र शयनं करोति स्म ?	

II. पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत

2

× 2 = 4

क) मूषकः किं निवेदयति ?

उत्तरम् _____
_____ |

ख) हसन् सिंहः किम् अवदत् ?

उत्तरम् _____
_____ |

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत -

1

× 2 = 2

क) "तस्य गर्जनं श्रुत्वा मूषकः आगच्छत्।" अस्मिन् वाक्ये "तस्य" इति सर्वनामपदं कस्यै प्रयुक्तम् ?

(अ) मूषकाय

(ब) सिंहाय

- (स) वनाय (द) जालाय ()
 ख) "क्रुद्ध" – इत्यस्य किं समानार्थकपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?
 (अ) कुपितः (ब) दन्तैः
 (स) वरम् (द) मूषकः ()
)

2. अधोलिखित-पदानि आधृत्य सार्थकानि वाक्यानि रचयत-
 $1 \times 5 = 5$

त्वम्	शिक्षिकां	पश्यामि
आवां	दूरदर्शनं	रचयामः
अहम्	चित्राणि	हसथः
वयं	उच्चैः	पठिष्यावः
यूयम्	पुस्तकं	लेखिष्यसि
युवाम्	लेखं	नंस्यथ

वाक्यनिर्माणम्

यथा – त्वं लेखं लेखिष्यसि ।

1.
2.
3.
4.
5.

3. मञ्जूषातः पदानि चित्वा कथां पूरयत

$$\frac{1}{2} \times 10 = 5$$

एकदा एकः काकः 1..... आसीत् । सः 2.....पातुम् इतस्ततः
 अभ्रमत् । परम् 3..... जलं न प्राप्नोत् । अन्ते सः 4.....घटम्
 अपश्यत् । घटे 5..... जलम् आसीत् । अतः सः जलं 6.....
 असमर्थः अभवत् । सः एकम् 7.....अचिन्तयत् । सः पाषाणस्य खण्डानि
 घटे अक्षिपत् । एवं क्रमेण घटस्य जलं 8..... आगच्छत् । काकः जलं

पीत्वा 9अभवत् | परिश्रमेण एव कार्याणि सिध्यन्ति न तु
10..... |

मञ्जूषा -

स्वल्पं , उपरि , मनोरथैः पिपासितः, कुत्रापि, सन्तुष्टः उपायम्, पातुम् ,
जलं , एकं

4. तृतीया-विभक्ति-प्रयोगेन रिक्तस्थानम् पूरयत -

$$1 \times 3 = 3$$

यथा – राघवः विमानयानेन विहरति | (विमानयान)

क- नभः शोभते | (चन्द्र)

ख- कण्ठःशोभते | (मौक्तिकहार)

ग- गगनं प्राकाशते | (सूर्य)

5. निर्देशानुसारं लकारपरिवर्तनं कुरुत-

$$1 \times 3 = 3$$

क. स्वामी उच्चैः वदति | (लङ् लकारे) =

ख. त्वम् उच्चैः पठसि | (लोट् लकारे)

= _____

ग. अजीजः परिश्रमी आसीत् | (लट् लकारः)

= _____

6. चित्रं दृष्ट्वा उचितं संस्कृत-संख्याः लिखत -

$$1 \times 5 = 5$$

.....चटकाः |

..... मयूरौ |

..... पत्राणि ।

..... तालाः

..... गृहम् ।

7. निर्देशानुसारं वचनपरिवर्तनं कुरुत

1 × 4 =

4

क. अहम् पठामि | (बहुवचने) =

.....

ख. अस्माकं पुस्तकानि | (एकवचने) =

.....

ग. अहम् नृत्यामि | (बहुवचने) =

.....

घ. तव गृहम् | (द्विवचने) =

.....

8. अधोलिखितम् गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि निर्देशानुसारम् लिखत -

(7)

अजीजं दृष्ट्वा स्वामी चकितः भवति। स्वामी शनैः शनैः पेटिकाम् उद्घाटयति। पेटिकायां लघुपात्रद्वयम् आसीत्। प्रथमं सः एकं लघुपात्रम् उद्घाटयति। सहसा एका मधुमक्षिका निर्गच्छति। तस्य च हस्तं दशति। स्वामी उच्चैः वदति-‘अहह!। द्वितीयं लघुपात्रम् उद्घाटयति। एका अन्या मक्षिका निर्गच्छति। सः ललाटे दशति। पीडितः सः अत्युच्चैः चीत्करोति-‘आः’ इति।

1. एकपदेन उत्तरं लिखत -

1 × 3 = 3

प्र.स.	प्रश्नः	उत्तरम्
क.	कः चकितः भवति ?	
ख.	अन्या मक्षिका कुत्र दशति ?	
ग.	यदा प्रथमा मधुमक्षिका हस्तं दशति तदा स्वामी किं वदति ?	

II. पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत

2

× 1 = 2

क) स्वामी शनैः शनैः किं करोति ?

उत्तरम् _____ |

III. निर्देशानुसारम् उत्तरत -

1

× 2 = 2

क) 'सहसा एका मधुमक्षिका निर्गच्छति।' - अस्मिन् वाक्ये "प्रविशति" इति पदस्य किं विलोमपदं प्रयुक्तम् ?

(अ) एका

(ब) सहसा

(स) निर्गच्छति

(द) मधुमक्षिका (

)

ख) "अकस्मात्" इति पदस्य किम् पर्यायपदम् गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

(अ) सहसा

(ब) लघुपात्रं

(स) अन्या

(द) अत्युच्चैः (

)

9. वचनानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयत-

(6)

एकवचनम्

द्विवचनम्

बहुवचनम्

यथा - वनम्

वने

वनानि

.....

जले

.....

बिम्बम्

.....

.....

वृक्षम् वृक्षौ वृक्षान्
..... पावनान्

10. पर्याय पदानि मञ्जूषातः चित्वा लिखत -
1 × 4 = 4

मञ्जूषा - पृथिवी, निर्मले, अधिकम् परिश्रमेण
जलदः

क- विमले =
ख- अम्बुदः =
ग- विपुलम् =
घ- धरित्री =

11. मञ्जूषातः विलोमपदानि चित्वा लिखत -
1 × 4 = 4

क- सार्थकः =
ख- शत्रुता =
ग- कृष्णः =
घ- निर्धनम् =

मञ्जूषा - प्रविशति, निरर्थकः, श्वेतः धनिकम् मित्रता

12. उपयुक्त कथनानां समक्षं 'आम्' अनुपयुक्त कथनानां समक्षं 'न' इति लिखत
1 × 4 = 4

क- बालकाः दुःखिताः तूष्णीम् अतिष्ठन् |
=
ख- ते वस्तुतः नव बालकाः एव आसन्
=

ग- शीते शरीरे कम्पनं भवति । =

.....

घ- श्रमेण धरित्री सरसा न भवति =

.....